

OSVRT NA RAD ARHIVA HRVATSKE I NJEGOVE VAŽNIJE NEPOSREDNE ZADATKE

(Referat održan 26. VI 1964. na sastanku radne zajednice Arhiva Hrvatske, povodom raspisa izbora za organe samoupravljanja)

Bernard Stulli

U času kad pristupamo provedbi novih ustavnih principa SFRJ, i s tim u vezi primjeni sistema samoupravljanja radnih ljudi i u ustanovama iz oblasti kulture, pa tako i u ovom Arhivu Hrvatske u Zagrebu (dosadašnji: Državni arhiv SRH u Zagrebu), bit će korisno da se bar kratko i u najosnovnijim crtama osvrnemo na važnije probleme ove ustanove kao i na dosadašnji rad Arhiva i njegovog Savjeta kao organa društvenog upravljanja.

Od proljeća g. 1957, kada je na temelju privremene odluke Republičkog savjeta za kulturu i nauku imenovan prvi Savjet Državnog arhiva u Zagrebu, ovaj je organ društvenog upravljanja u dva navrata izmijenio svoj sastav, a u čitavom periodu kroz proteklih sedam godina održao je ukupno 39 svojih sjednica.

Glavni problemi i poslovi kojima se Savjet u tom višegodišnjem djelovanju bavio bili su koncentrirani na pretresanje: problema smještaja ustanove, a posebno njenih arhivskih spremišta; prijedloga godišnjih budžeta odnosno financijskih planova; polugodišnjih izvještaja o financijskom poslovanju; završnih računa; godišnjih planova rada; kvartalnih izvještaja o radu; godišnjih izvještaja o radu; planova utroška investicionih sredstava; personalija (sistematizacije i postavljenja); osobnih dohodaka službenika Arhiva; nacрта statuta i pravilnika o osobnim dohocima; prioriternih lista sređivanja fondova i zbirki; sređivanja knjižnih fondova Arhiva; razvoja konzervatorske i restauratorske djelatnosti; kulturno-prosvjetne djelatnosti i sl.

Iako se radi o jednoj od najstarijih kulturno-naučnih ustanova u Hrvatskoj, koja već preko 100 godina djeluje kao sve izrazitije samostalna ustanova, ipak je činjenica da se Arhiv u g. 1957. nalazio još uvijek u prilično nepovoljnoj općoj situaciji. Ne samo u pogledu svog smještaja, što predstavlja najteži problem ustanove, već i u pogledu broja kadrova, organizacije poslovanja, uslova rada i zadovoljavanja društvenih potreba. Za ilustraciju tih činjenica dovoljno je spomenuti neke konstatacije iz zapisnika prvih sjednica Savjeta Arhiva održanih sredinom g. 1957. Iz tih konstatacija proizlazi, naime, da je problem smještaja ne samo vrlo težak, već da on takoreći dnevno izaziva nove probleme, ne samo uslijed nemogućnosti preuzimanja nove građe, nego jednako i time što nije osigurana stalnost ni postojećih spremišta. Nadalje, te konstatacije iz zapisnika 1957. god. pokazuju: da ustanova još nema sumarnog pregleda arhivskih fondova po spremištima, s tačnom naznakom smještaja, stanja i stepena sredenosti građe; da nisu jasno precizirane dužnosti

skrbnika spremišta, pa potom ni sigurnost građe; da su sasvim nedovoljne najosnovnije mjere protupožarne preventive i zaštitnih sredstava; da su higijesko-tehničke zaštitne mjere ispod stvarnih mogućnosti; da nema jasno utvrđene politike sređivanja, pa ni prioriternih lista sređivanja; da je bezrazložno zakočen razvoj regionalnih arhiva na području Republike, pa time Arhiv Hrvatske u Zagrebu bespotrebno opterećen terenskom arhivskom službom koju bi morali da vrše regionalni arhivi; da je kadrovski potencijal nezadovoljavajući itd.

U opisanim okolnostima god. 1957. započeo je, dakle, rad Savjeta Arhiva, kao organa društvenog upravljanja i svakako se ne može reći da je bio lagan njegov zadatak. Trebalo je mnogo toga učiniti pa da Arhiv konačno krene putem jednog dinamičnijeg razvoja, kakav odgovara društvenim potrebama naše nove socijalističke zajednice i da zauzme ono mjesto među kulturno-naučnim ustanovama koje mu i pripada.

Bez pretenzija na potpunost i sveobuhvatnost osvrnut ćemo se ovdje na nekoliko važnijih pitanja i njima ilustrirati te napore.

I. Materijalno-tehnička baza ustanove

Glavna briga u ovom pravcu dolazila je do izražaja prigodom redovnog godišnjeg pretresanja godišnjih proračuna — budžeta ustanove odnosno kasnije fin. plana ustanove. Pri tome je, dakako, glavna pažnja bila usmjerena utvrđivanju što pravilnijeg omjera između sredstava predviđenih s jedne strane za lične rashode, a s druge strane za materijalne rashode. Posebna se briga poklanjala onim pozicijama funkcionalnih rashoda, koje su od osobite važnosti za osnovnu i glavnu djelatnost ustanove, kao što su pozicije s rashodima za: otkup građe; opremu spremišta i sređivanje građe; fotolaboratorij; laboratorij za konzervaciju i restauraciju; terensku — vanjsku službu i sl., a jednako tako i za novo osnovanu poziciju: »Kulturno-prosvjetna djelatnost i stručno usavršavanje«, koja ranije nije postojala.

Obrazlaganjem ovih proračuna i fin. planova pismenim putem, kao i usmenim obrazloženjima što su ih na sjednicama Savjeta za kulturu SRH davali predsjednik Savjeta Arhiva i direktor ustanove, nastojalo se postići što bolje osiguranje sveukupnih financijskih sredstava za poslovanje ustanove, u čemu je i bilo određenih uspjeha. Godišnja redovna dotacija dosegla je u god. 1964. iznos od Din. 39,000.000.—

Isto vrijedi i u pogledu posebnih — dodatnih sredstava što ih je ustanova postepeno izborila i uspjela dobiti od raznih specijalnih fondova. Tako iz: Fonda za neprivredne investicije pri Izvršnom vijeću Sabora; Fonda za unapređivanje kulturnih djelatnosti i Fonda za izdavačku djelatnost pri Savjetu za kulturu, te iz Fonda za naučni rad SRH. U god. 1964. sveukupna dodatna namjenska sredstva iznose blizu 13,000.000.— din. Posebno treba naglasiti pomoć koju su značila dobivena sredstva iz Fonda za neprivredne investicije, kojima se prilično učinilo na povećanju smještajnog kapaciteta arhivskih spremišta kao i na usavršavanju tehničkih službi, a posebno i u pravcu unapređenja protupožarne zaštite i mjera sigurnosti u arhivskim spremištima. U god. 1964. iznose ta sredstva nešto preko 5,000.000.— dinara.

Što se tiče smještajnih kapaciteta oni su prostorno povećani jedino u spremištu na Jezuitskom trgu, ali se uz to prilično učinilo i na racionalnijem korištenju postojećeg spremišnog prostora. U tom pravcu je nabava novih željeznih polica, odnosno nabava dodatnih pretinaca u spremištu na Marulićevom trgu dala dobre rezultate.

Ovim mjerama povećan je spremišni prostor za 301 duž. met. polica. Ukupno u svim spremištima Arhiv raspolaže u god. 1964. s nešto preko 7.000 duž. metara polica. Kada bi se međutim sva građa pohranjena u

Arhivu pravilno smjestila u kutije i na police, bilo bi potrebno još daljnjih 3.500 duž. met. polica. Nepreuzete arhivske građe, na terenu, izvan Arhiva kod raznih organa i ustanova, a koju je građu već davno trebalo preuzeti, ima ukupno oko 8.000 duž. met. polica! Ove brojke dovoljno govore same po sebi, no sva težina problema se uočava tek kada se uzme u obzir vrijednost i važnost te građe za hrvatsku i jugoslavensku historiografiju, kojima međutim ne može da posluži jer još nije ni preuzeta u Arhiv. Ponešto i sa sredstvima iz redovnog budžeta odnosno dotacije, a pretežno s posebno odobrenim sredstvima postignut je niz rezultata i u pogledu održavanja i tehničkog uređenja postojećeg radnog i spremišnog prostora, odnosno održavanja dijelova zgrada u kojima se nalaze radne i spremišne prostorije Arhiva.

Kad je riječ o materijalno tehničkoj bazi posebno treba naglasiti uspjehe ustanove u pravcu uređenja fotolaboratorija, koji je do g. 1958. postojao tek u zametku, a danas već predstavlja solidno opremljen i uređen arhivski fotolaboratorij. U toku god. 1964. izradio je jedan kvalificirani radnik blizu 43.000 mikrosnimaka i 500 fotokopija. Nakon što je upotpunjena oprema, a uz anagažiranje još jednog kvalificiranog radnika, moći će se utrostručiti navedeni efekat rada u fotolaboratoriju. Laboratorij za konzervaciju i restauraciju je upravo u sličnom procesu svoga tehničkog usavršavanja, i stvoreni su preduvjeti da iduće godine i ovaj laboratorij bude odgovarao potrebama ove ustanove i njegove funkcije kao centralnog laboratorija za restauraciju i konzervaciju arhivalija u SRH. I uz postojeću opremu ovaj je laboratorij uspio u god. 1964. da obradi 2.143 jedinice, od čega 1.014 za Arhiv Hrvatske, a 1.119 jedinica za druge ustanove.

Vraćajući se na problem smještajnih kapaciteta, treba naglasiti da se naponi u proteklom sedmogodišnjem periodu nisu ograničili samo na gore opisane rezultate. Briga oko rješenja ovog pitanja bila je stalna, te je ovaj problem stalno bio u središtu pažnje kako na sjednicama Savjeta Arhiva, tako i na sjednicama Savjeta za kulturu SRH prigodom pretraganja godišnjih planova rada i godišnjih izvještaja o radu Arhiva. U nastojanju da se čitav problem što konkretnije postavi pred nadležne organe i da mu se studiozno priđe uspelo je u toku 1963. god., da se u okviru odobrenih sredstava iz Fonda za neprivredne investicije dobiju i sredstva za izradu studijskih — tehničkih projekata i odgovarajuće investicione dokumentacije za novogradnju arhivske zgrade, da se u dogovoru s urbanističkim faktorima precizira lokacija arhivske novogradnje, a ovih dana će Projektni biro predati Arhivu završenu tehničku dokumentaciju i investicioni elaborat. U prijedlogu sedmogodišnjeg plana privrednog i društvenog razvitka SRH, kojega je Izvršno vijeće pripremilo za Sabor, nalazi se i novogradnja Arhiva Hrvatske u Zagrebu, uz novogradnje Sveučilišne knjižnice u Zagrebu i Muzeja hrvatskih starina u Splitu, kao investiciona obaveza Republike u sedmogodišnjem periodu 1964—1970. godine.

Pitanju posebnih vlastitih prihoda ustanove moglo se prići tek kroz posljednjih nekoliko godina, nakon što je Arhiv postao ustanova sa samostalnim financiranjem, nakon što je organiziran rad obaju laboratorija, te nakon što su izrađeni opći inventar i vodič, kao i određeni poslovi sređivanja građe. Sve je to, naime, s jedne strane stvaralo tehničku bazu, a s druge strane otkrivalo mogućnosti stjecanja izvjesnih vlastitih prihoda. Prvi koraci u stjecanju ovih prihoda su učinjeni, te su za god. 1964. planirani s iznosom od nešto preko Din. 800.000. Glavni posao još predstoji, no uzimajući uvijek u obzir nužne granice ove komercijalne djelatnosti kod jedne arhivske ustanove koja prvenstveno ima upravne, stručne, naučne i kult. prosvjetne funkcije.

Sumirajući sve ove napore oko unapređenja i stabilizacije materijalno-tehničke baze, možemo reći da su ti naponi dali dobre rezultate, no, treba konstatirati i to da su ovi rezultati tražili vrlo mnogo napora, energije, zalaganja i vrlo mnogo skupog radnog vremena. Iz ovoga »fonda radnog vremena« trebalo bi ubuduće veći postotak koristiti za neposredan stručni i naučni rad. Nadajmo se da će novi sistem financiranja ustanova i upravljanja njima poboljšati situaciju, da će se pitanja materijalno-tehničke baze jednostavnije i operativnije rješavati, pa time povećati uspjesi na glavnim tj. stručnim i naučnim poslovima ustanove.

Na temelju izloženog možemo, dalje, zaključiti da bi važniji neposredni zadaci brige oko materijalno-tehničke baze Arhiva bili slijedeći:

1. da se uporno insistira na što skorijem početku realizacije arhivske novogradnje, posebno njenih spremišnih kapaciteta, kao prve etape izgradnje;

2. u međuvremenu, daljnji naponi za što racionalnije korištenje postojećeg smještajnog prostora, te njegovim održavanjem na način da se postignu optimalno mogući uvjeti za dobro čuvanje i sigurnost građe;

3. potpuno uređenje laboratorija za konzervaciju i restauraciju, te izvjesna dopuna opreme fotolaboratorija;

4. novi sistem planiranja i proračuna potrebnih financ. sredstava što adekvatnije primjeniti prema specifičnim potrebama ove ustanove, a prema novim propisima o financiranju ustanova koje će uskoro donijeti zakonodavni organi;

5. u slučaju da se ne centraliziraju izvori financiranja u jedinstveni fond, osiguravati i dalje dopunska financijska sredstva iz specijalnih fondova (kao što su gore spomenuti fondovi za: unapređenje kult. djelatnosti, naučni rad, neprivred. investicije i sl.);

6. intenzivnija briga čitavog kolektiva za vlastite — posebne prihode od:

a) djelatnosti dvaju laboratorija, i b) korištenja reprodukcija arhivske građe u komercijalne svrhe kao npr. za potrebe filmskih poduzeća, za razglednice, za razne propagandne publikacije, razne ilustrativne svrhe, školske priručnike i sl. time, da ovaj Arhiv i svojom inicijativom stvara preduslove za stvaranje ovakvih prihoda. Vodeći, dakako, računa o prirodnim granicama stjecanja ovakvih prihoda, a koje granice neizbježno nameće karakter ove ustanove;

7. u godišnjim fin. planovima osiguravati stalno povećanje sredstava namijenjenih stavkama za osnovnu djelatnost, za proširenje djelatnosti, za osobne dohotke i za poboljšanje tehničkih uslova rada radnih ljudi zaposlenih u Arhivu. Ovo povećavanje moralo bi se ostvarivati brže i u većim postocima nego dosada, jer je to bitan preduslov izvršenja svih onih brojnih zadataka koje je novo arhivsko zakonodavstvo iz god. 1962. dalo Arhivu kao i onih zadataka koje će daljnji razvoj naše arhivske službe i nauke neizbježno nametati.

II. Kadrovi

Od ukupno 32 stalno zaposlenog u god. 1957, do god. 1964. je taj broj narastao na ukupno 41.

Omjer stručnih i ostalih (28 : 13) u sadašnjem času još ne odgovara, jer novi način financ. poslovanja i razgranatost i veća razvijenost stručnih poslova traže povećanje kadra u knjigovodstvu i kancelariji, kao i za fizičke poslove razmjerno čestog posla transporta građe iz raznih spremišta.

Struktura unutar stručnog kadra je poboljšana i danas se kreće u

kvalificiranih. No, još ne zadovoljavaju ovi omjeri, pa treba povećati broj srednje i niže kvalificiranog kadra. Taj je nedostatak donekle ublažen angažiranjem honorarnih suradnika za odgovarajuće poslove. Uz to, njihovo je angažiranje vršeno i zbog potreba povremenog rada na specijalnoj građi, a ukoliko se radilo o studentima i zbog toga, kako bi se iz njihovih redova, pošto završe školovanje, regrutirali mladi arhivisti ili pak poznavaoци arhivske službe koji će kasnije kao prosvjetni i javni radnici pomagati ostvarenju ciljeva arhivske službe.

Ukupan broj stalnog stručnog kadra još ne zadovoljava, a potrebe za povećanjem osobito su aktualne u vezi predviđenog proširenja djelatnosti obaju laboratorija, te formiranja dokumentaciono-informativnog centra kao nove radne jedinice.

U pogledu higijensko-tehničkih zaštitnih mjera učinjeno je u proteklom sedmogodišnjem periodu prilično, kako u rješavanju pitanja radnih odijela odn. ogrtača, tako u instaliranju bojlera, pa drugih manjih zaštitnih mjera i izvjesnog uređivanja radnih prostorija, a prema materijalnim mogućnostima pojedine financijske godine. Angažiranje većih sredstava u tu svrhu donekle se odgađalo uslijed nestalnosti sadašnjeg smještaja radnih prostorija, jer je taj smještaj nesumnjivo privremen.

Osobni dohoci radnih ljudi Arhiva bili su predmet vrlo čestog raspravljanja i stalne brige. Korekcije i usklađivanja izvršena posebno u 1962. i 1963. godini popravila su nepovoljno stanje u određenoj mjeri. Naročito kod radnika s najnižim osobnim dohocima, koji su nešto veći u poređenju sa srodnim ustanovama u Zagrebu. Omjer između najviših i najnižih osobnih dohodaka je 1 : 3,32 što je također bolje i pravednije riješeno nego li u nizu drugih radnih organizacija.

S pripremama za prelaz na nov sistem nagrađivanja, a na osnovi naših novih ustavnih principa nagrađivanja prema rezultatima rada, započelo se pred više od 2 godine. Mišljenja smo da bi bilo bolje da smo nešto ekspeditivnije i završili prvu redakciju odgovarajućeg pravilnika, i započeli primjenom te prve redakcije, jer bi nam se prije pokazale stvarno potrebne korekture i olakšalo brže postizavanje savršenijeg i pravednijeg sistema nagrađivanja prema stvarno postignutim rezultatima rada pojedinca i ustanove kao cjeline. Izradom nacрта pravilnika o osob. dohocima, kojega je zatim Savez društava arhivista Jugoslavije razaslao svim arhivima u SFRJ kao pomoćni materijal, mnogo smo pomogli drugim ustanovama u orijentaciji za izradu pravilnika, ali, da smo ga i primijenili bila bi ta pomoć i njima i nama mnogo veća.

Briga za stručno usavršavanje kadrova vođena je kroz razne vidove djelatnosti. Prije svega kroz organizaciju rada i raspodjelu stručnih poslova; zavedenu praksu izrade stručnih referata o sređivanju; stručne diskusione sastanke; tečajeve za latinski jezik; financiranje učenja živih svjetskih jezika na tečajevima van ustanove; izradu priloga za stručne publikacije, posebno za časopis »Arhivist« i godišnjak »Arhivski vjesnik«; izradu referata za savjetovanja; učešće stručnih službenika na tim savjetovanjima; kroz započetu pripremu skripata za stručne ispite; učešće na izradi jugosl. udžbenika iz arhivistike; pripremu didaktično-propagandne publikacije »Kroz historiju pisanog dokumenta«, i sl. Nastojalo se, nadalje, oko što boljeg fiksiranja fizionomije priručne stručne knjižnice u Arhivu, uz brigu oko nabave prvenstveno arhivističke i srodne stručne literature, što je i vršeno u granicama materijalnih mogućnosti, no, u daleko većoj mjeri nego li ranije. Uz to, Arhiv prima danas ukupno 118 časopisa (61 strani, 57 domaćih), od čega 30 arhivističkih časopisa (uglavnom sve stranih), i 88 ostalih stručnih i naučnih časopisa, dok je god. 1957. primao svega 8 arhivističkih i 38 ostalih.

Zamjena publikacija vrši se u 1964. god. s 45 domaćih i 63 strane ustanove, dok se prije 1958. god. nije uopće vršila jer Arhiv nije imao svojih publikacija.

Nastojanja oko uvođenja postdiplomskog studija za arhiviste na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, koja je Arhiv vršio uz podršku Savjeta za kulturu, obuhvatila su sve pripreme uključiv i raspis natječaja, na koji se međutim nije javio dovoljan broj kandidata iz cijele Republike, pa do realizacije toga studija nije došlo.

Za stručno usavršavanje u inostranstvu nije bilo većih mogućnosti u proteklom periodu. Nove kulturne konvencije olakšat će, kako izgleda, i ovakve mogućnosti stručnog usavršavanja.

Stručni kolegij ustanove nastojao je dosta oko unapređenja stručnog usavršavanja, u smislu smjernica godišnjih programa rada utvrđenih od Savjeta Arhiva.

Pomoć u stručnom usavršavanju arhivskih radnika u regionalnim arhivima pružana je bilo putem instruktaze na terenu, bilo seminarima u Arhivu Hrvatske u Zagrebu, ili pak primanjem na praksu toga kadra u ovaj Arhiv. Dobijanje posebne dotacije za takvu praksu, kao što smo uspjeli ove godine, treba i ubuduće ishoditi, jer je to nesumnjivo najefikasnija pomoć regionalnim arhivima.

Radni sastanci čitavog kolektiva održavani su od god. 1958. do danas redovno za pretresanje važnijih pitanja kao što su: planovi rada, izvještaji o radu, fin. planovi, položajne plaće, nacrti statuta i pravilnika i sl. Ovakav je sistem rada, na svoj način značio pripremu za sistem samoupravljanja na koji sada prelazimo.

Fluktuacije kadra bilo je u znatnijoj mjeri u Arhivu kao što je ima i u ostalim arhivskim ustanovama u SFRJ. Jednim dijelom, zbog donekle neizbježnog odliva kadra koji se na kraju ipak odlučuje za nastavnički ili naučni poziv na visokim ili drugim školama ili u institutima. Drugim dijelom, fluktuaciju uzrokuju i nedovoljni materijalni stimulansi, te do sada još uvijek pretežno nepovoljni tehnički uslovi rada u Arhivu. Konačno, uz ove opće faktore, u izvjesnom procentu su na fluktuaciju djelovali i momenti što je počam od g. 1957/58 Arhiv ušao u etapu svoga razvoja kao sve izrazitija *radna* ustanova.

U cjelini uzevši mislimo da je kadrovska politika bila zadovoljavajuća, što se u ostalom potvrđuje i s ostvarenim rezultatima rada u proteklom sedmogodišnjem periodu.

Ako bismo i ovdje htjeli naglasiti važnije neposredne zadatke, onda bi to bili slijedeći:

1. upotpuniti broj kadrova prema potrebama koje su već spomenute i koje će se iskazati detaljnije u sedmogodišnjem planu razvoja Arhiva, a na temelju solidno razrađenog Pravilnika o radnim mjestima. Primjenjivati pri tom kao osnovnu smjernicu kadrovske politike: da ne treba previše povećavati broj stalno zaposlenih; da stalno zaposlene treba što bolje materijalno stimulirati; da za povremene poslove treba angažirati honorarne suradnike, posebno za specijalne poslove ili za osnovno sređivanje masovnih fondova, te da gore opisanu praksu s honorarnim radom studenata treba svakako nastaviti.

2. U Statutu i drugim normativnim aktima temeljito razraditi obavezu higijensko-tehničkih zaštitnih mjera pri radu.

3. Jednako i sistem stručnog usavršavanja u svim njegovim vidovima i mogućnostima, kako za radne ljude ovoga Arhiva, tako i za arhivske radnike iz regionalnih arhiva u SRH.

4. Dovršivši redigiranje Pravilnika o osobnim dohocima započeti što prije njegovom primjenom, uz stalno usavršavanje kriterija za ocjenu

rezultata rada, a za postizavanje što pravednijeg i boljeg nagrađivanja prema stvarnim rezultatima rada.

5. Stalna briga za osposobljavanje svakog člana radne zajednice za što aktivnije učešće u upravljanju ustanovom, radi što potpunije provedbe suštine samoupravljanja.

III. Pitanja programa djelatnosti

Po prirodi stvari ova je problematika bila vrlo često predmet raspravljanja, kako na sastancima radnog kolektiva, tako i na sjednicama stručnog kolegija i Savjeta Arhiva, kao i na sjednicama Savjeta za kulturu SRH, prigodom pretresa godišnjih planova rada ili pak u diskusiji o perspektivnim planovima rada.

Pri tom je jedno od osnovnih pitanja bilo postavljanje pravilnog omjera i odnosa između zadataka raznih sektora rada počam od vanjske službe pa do kulturno-prosvjetne djelatnosti. Može se reći da je taj omjer uglavnom dobro utvrđen, te da je poslovima sređivanja građe i poslovima vanjske službe, kao nesumnjivo najvažnijim sektorima rada u ovoj etapi razvoja Arhiva, poklanjana dovoljna pažnja.

Drugo je osnovno pitanje bilo: realnost godišnjih planova rada. Uz sve objektivne teškoće koje postoje kod ovog pitanja, možemo reći da je pretežnijim dijelom i ovdje stvorena više-manje zadovoljavajuća situacija. Svakako će u ovom pravcu biti potrebno još dosta napora, a s ovim je pitanjem u tijesnoj vezi i pitanje fiksiranja fizionomije pojedinih radnih mjesta i izrada dobrog Pravilnika o radnim mjestima.

Kako je već naglašeno, u proteklom je periodu bilo neizbježno da se s jedne strane vanjskoj službi, a s druge strane sređivanju fondova i zbirci poklanja daleko veća pažnja nego li ostalim sektorima rada, pa dijelom i na uštrb nekih od ostalih sektora rada.

Problematika vanjske službe češće je tretirana, a redovno joj je poklanjana posebna pažnja i kod raspravljanja o kvartalnim i godišnjim izvještajima o radu ustanove. I Savjet Arhiva u raznim vidovima pomogao je uspješnijoj realizaciji zadataka vanjske službe, ne samo sugestijama i prijedlozima već i u nizu konkretnih akcija. Prisustvo predstavnika opće uprave, pravosudne uprave i privrede u Savjetu Arhiva potvrdilo je tako i svoju praktičnu vrijednost.

Rezimiramo li bar najvažnije akcije Odjela za vanjsku službu kao što su: anketiranje svih registratura u g. 1959; obilazak svih 412 republičkih registratura radi kontrole anketom utvrđenog stanja; učešće u postupcima odabiranja i izlučivanja registraturne građe; organiziranje prikupljanja podataka o prirastu građe u registraturama, te pomoć regionalnim arhivima u poslovima vanjske službe i sl., možemo reći da je ovaj rad vrlo dobro vođen i da je dao vrlo dobre rezultate. Na temelju tih rezultata moći će se u narednom periodu voditi još uspješnija briga oko pravilnog čuvanja arhivske građe u nastajanju tj. registraturne građe na terenu. To znači da je već sada stvorena bitno povoljnija situacija u ovom pravcu nego li što je bila 1957/58. i da ćemo u ovom zaista vitalnom pitanju za svaku arhivsku ustanovu moći u buduće osiguravati sve bolju i bolju situaciju.

Preuzimanje nove građe u arhivska spremišta bilo je u proteklom periodu, dakako, ograničeno ranije opisanom oskudicom spremištne prostora. Treba ipak naglasiti da je što preuzimanjem po službenoj dužnosti, a što otkupima i darovanjima Arhiv u proteklom periodu stekao vrlo vrijednih akvizicija, koje su još više naglasile značenje Arhiva Hrvatske u Zagrebu kao jednoga od najbogatijih arhiva u SFRJ. Ovdje treba dodati i određene uspjehe u pogledu restitucije građe iz susjednih ze-

malja. Posebno razmjerno dobro realiziranu restituciju iz Mađarske, kojom su, među ostalim vraćene i arhivalije odnesene g. 1885. na prepad od bana Khuena u Peštu. Uz to treba spomenuti, da se, prema najnovijim informacijama, pokreće i pitanje početka realizacije restitucije iz Austrije, prema spiskovima utvrđenim 1961. godine.

Sređivanju arhivskih fondova i zbirki, kao drugoj centralnoj tački godišnjeg plana rada svake godine posvećena je dovoljna pažnja. Prije svega time što je Savjet arhiva još 1957. g. utvrdio dvije osnovne smjernice politike sređivanja. Prva je bila u fiksiranju prioritetne liste fondova i zbirki, po kojoj treba utvrđivati konkretne godišnje planove sređivanja. Druga je bila u principu, da prije svega treba izvršiti bar osnovno sređivanje svih važnijih fondova. Obje su smjernice striktno provođene i o njihovoj realizaciji vodilo se dovoljno računa. Iz ovakve politike nužno je proizašla potreba, da se što prije pristupi i izradi solidnog općeg inventara i vodiča kroz arhivsku građu Arhiva. Kako je poznato, ovi su načelni stavovi na inicijativu Arhiva našli svoga odraza i u zaključcima Arhivskog savjeta SRH, pa kasnije i u novom arhivskom zakonodavstvu SRH, što je sve od neosporne koristi za cjelokupnu arhivsku službu u Republici. Isto vrijedi i za pitanje formiranja dokumentaciono-informativnog centra pri Arhivu, u kojemu će biti sabrani inventari i vodiči, pa kasnije i neka druga pomagala i evidencije, o arhivskoj građi s područja čitave Republike, što će biti od velike koristi za našu nauku, pa je razumljivo da je i ova akcija Arhiva našla najpotpuniju podršku kako Savjeta za kulturu SRH tako i Savjeta za naučni rad SRH, i uz to materijalnu pomoć Fonda za naučni rad SRH.

Izrada općeg inventara i vodiča kroz arhivsku građu Arhiva trajala je skoro pune tri godine, u razdoblju 1961—1963 g. Uspješno je završena, pa ćemo tako ove godine konačno imati prvi solidniji službeni imovnik dragocjenog arhivskog blaga pohranjenog u Arhivu Hrvatske, a s druge strane, kroz vodič, vrlo dobro pomagalo za istraživače. Oni će na preko 5.000 tipkanih stranica teksta vodiča naći nesumnjivo vrlo dobru orijentaciju za svoj rad, i u svakom slučaju takvu pomoć u svom radu kakvu ne mogu naći u većem broju sređenijih, materijalno i kadrovski jačih arhivskih ustanova.

Uzmemo li u obzir rezultate postignute na poslovima osnovnog sređivanja važnijih fondova, prema utvrđenoj prioritetnoj listi, pa uz to i posebne poslove kao što su izrada tematskog vodiča kroz dokumente za historiju SKJ, te izradu regesta dokumenata za historiju NOB, kao i rad na evidenciji restituirane građe iz Mađarske i sl. možemo kazati da je u svojoj cjelini proces sređivanja arhivske građe, tempo toga rada kao i dostignuti stepen sredenosti dobar, te da se u tom pogledu očituje znatan napredak prema stanju 1957/1958. godine.

Uspjelo se, naime, ipak postići da su god. 1964. od ukupno 404 arhivska fonda pohranjena u Arhivu Hrvatske: 64 sređena, 247 djelomično sređena, a svega 93 nesređena; od ukupno 28 zbirki 12 ih je sređeno, 13 djelomično sređene, a svega 3 su nesređene. Uzevši u obzir da je u periodu 1945—1964. god. na trostruko porastao ukupni obim građe u Arhivu tj. da je tek nakon 1945. g. pristigla u Arhiv ogromna količina od blizu 6.000 duž. met. polica arhivske građe, uglavnom potpuno nesređene, to su navedeni rezultati zadovoljavajući. Pogotovo stoga što je tempo njihove realizacije kroz posljednjih 7—8 godina neuporedivo brži i efikasniji.

I ovdje možemo konstatirati, da postignuti rezultati pružaju solidnu osnovu na kojoj će se u narednom periodu uz sve bolju organizaciju rada i usavršavanje radnog procesa i njegovu racionalizaciju, moći postići još veći i značajniji uspjesi. Svakako je važno da to utvrdimo, jer je nesum-

njivo, da je stepen sredenosti građe u Arhivu jedan od najvažnijih pokazatelja njegovog cjelokupnog uspjeha, jedna od glavnih osnova za ocjenu koliko ustanova zadovoljava društvene potrebe.

Uspjesi u sređivačkim poslovima logično su se odrazili u korištenju građe. Analiza rada čitaonice pokazuje porast čitača i stalno povećavanje količine građe koja se u čitaonici daje na korištenje.

Počam od 1958. g. čitaonica je otvorena svakim radnim danom od 8—18 sati neprekidno. U god. 1964. npr. radila su u njoj 164 istraživača i 42 studenta; od istraživača bilo ih je 124 iz SR Hrvatske, 29 iz ostalih republika i 11 iz inozemstva; ukupno su oni proveli na radu 1546 radnih dana, a izdano im je na čitanje arhivske građe: 1.962 kutije, 220 svežnjeva, 285 protokola, 416 pojedinačnih dokumenata, 40 mapa grafike i 25 kartografskih mapa. Intenzitet rada čitaonice povećan je u odnosu na god. 1963. za oko 15%. Isto vrijedi i za druge vidove korištenja, kao što su posudba građe drugim ustanovama, ili dostavljanje podataka iz građe ovog Arhiva za potrebe raznih ustanova, državnih organa i pojedinaca. Na jednak način ovi uspjesi omogućavaju plodniju djelatnost i u kulturno-prosvjetnim akcijama Arhiva kao što su: izložbe dokumenata, razni oblici suradnje s nastavom (kao što su npr. seminari za studente historije, koje dr. M. Gross, član Savjeta Arhiva, redovno održava u Arhivu).

Unapređenju korištenja građe služile su i publikacije Arhiva. Tu je u prvom redu serijska edicija »Zaključci Hrvatskog Sabora« čiju pripremu i štampanje materijalno pomažu Fond za naučni rad SRH i Fond za izdavačku djelatnost pri republičkom organu za poslove kulture. Tu je nadalje periodička publikacija »Arhivski vjesnik«, koja je doduše glasilo svih arhivskih ustanova u SRH, ali je glavna briga za njeno izdavanje data ovom Arhivu. Konačno, tu su i ostale publikacije koje predviđamo, a za neke od njih su već i pripremljeni rukopisi za štampu.

Intenzivniji stručni rad a napose bolje organiziran sređivački posao, kao i izdavačka djelatnost, stvorili su preduvjete i za sve intenzivnije veze s drugim stručnim i naučnim ustanovama. To se očitovalo i u poslovima zamjene mikrofilmovane građe, pri čemu treba spomenuti takvu vrijednu zamjenu s Arhivom u Budimpešti. Zatim je tu sve intenzivnija zamjena publikacija. Isto vrijedi i za razmjenu naučnih informacija koja biva iz godine u godinu sve intenzivnija, i opet kako s domaćim tako i stranim arhivskim i naučnim ustanovama ili pojedincima.

Programiranje rada ovoga Arhiva nije doduše nekim organizacionim utanačenjima niti zakonskim propisima do sada bilo vezano uz neku obaveznu suradnju s naučnim ustanovama. No, i bez takvih mjera i propisa, praktički je ta suradnja ostvarena kroz tijesne kontakte s naučnim institucijama, kao i kroz učešće predstavnika ovog Arhiva u odgovarajućim tijelima republičkog i saveznog Savjeta za naučni rad.

Isto vrijedi i što se tiče povezanosti s Arhivskim savjetom SRH, čiji se rad praktički priprema i organizira u Arhivu Hrvatske u Zagrebu. Nadalje, treba naglasiti i tijesnu suradnju u stručnim pitanjima s Društvom arhivista SRH, što se očitovalo i u nizu zajedničkih akcija Društva i Arhiva, kao što su zajednički organizirana savjetovanja i sl. Napokon, za trogodišnji period 1961—1964. to isto vrijedi i za Savez društva arhivista Jugoslavije, čije je sjedište, u navedenom periodu, u ovom Arhivu.

Sumirajući cjelokupan stručni rad naše ustanove možemo s punim opravdanjem reći, da je on u proteklom sedmogodišnjem periodu bio zaista obiman i plodan, da se razvija u znaku intenzivnih napora, kako u internom poslovanju tako i u gore opisanoj povezanosti sa srodnim arhivskim i naučnim ustanovama u zemlji i inozemstvu, te da je Arhiv zaista prestao da bude, kao nekada, neka zatvorena kabinetska ustanova, već da je on živ faktor kako u arhivskoj službi SRH i SFRJ, tako i u naučnom životu naše zemlje.

U kompleksu načelnih problema planiranja stručnog rada, mislimo, da predstoje slijedeći važniji zadaci:

1. Bolji i pravilniji i skladniji odnos i omjer između zadataka u raznim sektorima djelatnosti ustanove; osigurati vrijeme i za stručni i naučni rad, no uzevši u obzir da osnovna djelatnost u oblasti vanjske službe, sređivanja građe i restauracije-konzervacije, kao i potrebe instruktaze regionalnih arhiva u toj djelatnosti, da sve to traži i u narednom sedmogodišnjem periodu još dosta angažiranja stručnih snaga.

2. Pažljivije uočavanje perspektivnih i tekućih društvenih potreba, uz posebnu pažnju da planirani zadaci budu još bolje usklađeni s planovima naučnih institucija.

3. Studioznija procjena realnosti zadataka koji se unose u godišnje operativne planove rada, na temelju kojih se sklapa ugovor s osnivačem o dotaciji.

4. Pri izradi sedmogodišnjeg plana razvoja Arhiva voditi računa da on mora odražavati jasnu i određenu koncepciju o fizionomiji ove ustanove u svim sektorima njene djelatnosti, ali, istovremeno, uz fiksiranje stepena sređenosti građe koji ćemo postići na kraju planskog perioda, da treba omogućiti i uklapanje takvih izvanrednih zadataka koji mogu proizaći npr. iz poslova restitucije, specijalnih ugovora s pojedinim naučnim institucijama i sl.

5. Nastaviti dosadašnju politiku sređivanja prema novoredigiranim prioritetnim listama, no vodeći računa i o sređivačkim poslovima koje traži instruktaza regionalnih arhiva, kao i sistematsko mikrosnimanje fondova ovoga Arhiva u svrhu zaštite.

6. U cilju unapređenja korištenja građe posebnu pažnju posvetiti:

- uređenju dokumentaciono-informativnog centra,
- planu publiciranja arhivske građe i informativnih pomagala,
- kompletiranju historijskih izvora iz naših fondova i zbirki s mikrosnimanjem odgovarajuće važnije građe u stranim arhivima, što će racionalizirati rad istraživača, a i nama omogućiti pripremu cjelovitijih i vrednijih publikacija arhivske građe i naučnih studija.

Režim korištenja razraditi prema potrebama maksimalne sigurnosti građe, ali samo uz takva ograničenja koja su stvarno potrebna, kako ne bi bilo smetnji objektivno mogućem stalnom porastu intenziteta korištenja građe, koji je također jedan od najvažnijih pokazatelja uspjeha ustanove.

7. Stručnu instruktazu regionalnih arhiva usmjeravati prema konkretnim potrebama pojedine ustanove, ali i prema jednom šire koncipiranom planu stalnog i sistematskog podizanja stručnog nivoa arhivske službe u Republici.

8. Njegovati i međurepubličku suradnju u rješavanju stručnih problema, a posebno se založiti da se što prije i kvalitetnije ostvari izrada »Kataloga arhiva SFRJ«.

IV. Odnosi s osnivačem

U ime Izvršnog vijeća Sabora SRH, kao osnivača, opći nadzor nad radom Arhiva vršio je Savjet za kulturu SRH, odnosno sadašnji Republički sekretarijat za kulturu. Preko budžeta tog Savjeta odnosno Sekretarijata vršilo se i financiranje ustanove, odnosno sklapanje ugovora o dotaciji. Tako su i godišnji proračuni odnosno financijski planovi, a ujedno i godišnji programi rada, te odgovarajući izvještaji, obračuni i završni računi, redovno dostavljani spomenutom republičkom organu, koji je tako pratio cjelokupno poslovanje i rad ustanove. Pored onih takoreći dnevnih kontakata između ustanove i spomenutog republičkog

organa, treba posebno naglasiti da je problematika Arhiva češće bila pretresana na sjednicama Savjeta za kulturu. Bilo povodom donošenja raznih preporuka za rad, bilo kod donošenja propisa za arhivsku službu, a svake godine je na sjednicama toga Savjeta redovno bio pretresan godišnji izvještaj o radu u protekloj godini sa završnim računom, te godišnji plan rada za tekuću godinu s odgovarajućim financijskim planom. Ovome pretresanju redovno je prisustvovao i predsjednik Savjeta Arhiva pored direktora ustanove koji je bio stalni član spomenutog Savjeta za kulturu.

Suradnja sa spomenutim republičkim organom odvijala se vrlo dobro, a posebno treba naglasiti da je u svim važnijim pitanjima ustanova imala punu podršku tog republičkog organa, kako materijalnu tako i moralnu, što je nesumnjivo značilo i predstavljalo važan preduslov za postignute uspjehe u radu.

V. Neka organizaciona i opća pitanja

Još na jesen 1958. god. pokrenuto je sa strane ustanove, uz podršku Savjeta arhiva, da se konačno fiksira sistematizacija radnih mjesta u Arhivu i donese statut Arhiva. U pogledu sistematizacije uspjelo je da se ona utvrdi, i to kako tekuća tako i perspektivna sistematizacija radnih mjesta. Međutim, s donošenjem statuta nije se moglo napredovati niz godina, jer su nedostajali odgovorajući propisi, a prije svega republički Arhivski zakon, kao pravna osnova za izradu statuta ustanove. Ovaj nedostatak republičkog arhivskog zakonodavstva teško se osjećao i inače u praktičnoj djelatnosti ne samo ovog Arhiva nego i uopće arhivske službe u Republici. Zbog toga je i sama ustanova, i opet uz stalnu podršku Savjeta arhiva, neprekidno isticala potrebu da se izradi republičkog arhivskog zakonodavstva što prije pride. Ta su nastojanja urodila plodom pa se god. 1961. zaista započelo intenzivnim radom, a rezultat nije izostao, te je konačno arhivska služba u Republici, prvi puta u historiji te arhivske službe, dobila poznati nam republički Zakon o zaštiti arhivske građe i arhivima, izglasan u Saboru oktobra 1962. god. Mnogo je truda uloženo za izradu toga Zakona a glavni je teret rada bio na kraju ipak na ovom Arhivu. Slično je bilo i sa provedbenim propisima toga Zakona, jer su svi nacrti tih propisa pripremljeni u ovoj ustanovi. Mislimo da ovdje treba naglasiti te napore, kao i uspjeh koji je značilo donošenje arhivskog zakona, to tim više što je on svojim sadržajem pobudio znatan interes i u ostalim republikama, poslužio je pri donošenju arhivskih zakona u drugim republikama, a jednako je bio osnova i za razradu novog saveznog arhivskog zakonodavstva, čije je donošenje upravo u toku u Saveznoj narodnoj skupštini.

Nakon donošenja zakona moglo se pristupiti i izradi statuta. No, uslijed ustavne reforme trebalo je sačekati i druge propise, kao i usaglašavanje arhivskog zakona s novim ustavom, pa da posao na izradi statuta brže krene. Tako smo praktički tek od prošle godine mogli intenzivnije pristupiti tome poslu, koji, kako je poznato prema najnovijim propisima mora biti dovršen do kraja ove godine.

Zamašna ustavna reforma u našoj zemlji te novi status i način poslovanja svih radnih organizacija, uz određene specifičnosti ovakvih ustanova u oblasti kulture kao što je Arhiv postavila je niz ostalih zadataka pred ovu ustanovu. Cjelokupan taj novi status i način poslovanja Arhiva kao samostalne i samoupravne radne organizacije treba da nađe rješenja ne samo u statutu ustanove nego i u čitavom nizu ostalih normativnih akata. Razradi tih pitanja pristupili smo još prošle godine, ona je u toku, a ove godine treba da bude završena. Dakako, kako se radi o novim rje-

šenjima, za koja nema obrazaca, niti je principijelno moguće njihovo šematsko rješavanje, bit će potreban, još niz godina, intenzivniji rad dok sva ta pitanja nađu svoja najbolja rješenja, u novim redakcijama statuta, pravilnika i ostalih normativnih akata. Nesumnjivo će nam i u ovim poslovima, kao i u ostalim, biti dragocjena pomoć vanjskih članova Savjeta arhiva kao što je bila i dosada.

Zaključak

Sumirajući sve izloženo možemo reći da je s periodom 1957—1964. god. uspješno završena jedna značajna etapa u razvoju Arhiva Hrvatske u Zagrebu, usprkos brojnih teškoća koje je trebalo savladati i usprkos još otvorenih neriješenih pitanja.

U novoj etapi razvoja Arhiva od ove 1964. god. dalje, obilježenoj novim položajem radnih organizacija i temeljnim principom samoupravljanja radnih ljudi, svakako ćemo ostvariti još veće uspjehe i rezultate, kako u pitanju materijalno-tehničke baze naše ustanove, unapređenja rada, efikasnosti i uloge Arhiva u kulturnom i naučnom životu naše socijalističke zajednice.

Résumé

REGARD SUR LE TRAVAIL DES ARCHIVES DE LA CROATIE ET SUR SES DEVOIRS IMMÉDIATS

Cet article représente la relation tenue par p'auteur, directeur des Archives de la Croatie à Zagreb, le 26 juin 1964 à la réunion de tous les membres de l'organisation de travail des Archives de la Croatie en occasion des élections des organs d'autogestion dans cette institution. C'est-à-dire les nouveaux reglements constitutionaux de la République Socialiste Federative de la Yougoslavie et de la République Socialiste de la Croatie déterminent que les Archives aussi soient dirigés non seulement par le directeur, mais aussi par des organs d'autogestion tels que le comité de gestion, la communauté de tous les membres de l'organisation de travail et le conseil des Archives.

Dès 1957 jusqu'à 1964 auprès du directeur existait seulement le conseil des Archives composé par les représentants des organisations scientifique, des organs administratifs, des organs judiciaires et des organisations économiques.

L'auteur traite le travail des Archives dans la période passée spécialement entre 1957—1964 en accentuant le rôle et l'importance de conseil des Archives et de sa place dans la gestion et dans la réalisation des devoirs des Archives.

L'auteur accomplit une analyse sur les suivantes questions capitales:

a) la base materielle-technique des Archives (particulièrement la localisation des institutions et des ses dépôts; les budgets annuels et des autres sources du financièrement des benefices de l'institution même).

b) les cadres d'Archives (le numéro, le profil, le perfectionnement professionnel, les conditions du travail).

c) les elaborations des programmes annuels du travail (le raport entre les secteurs principaux du travail, le service extérieur et le service interieur, le classement) comme les secteurs principaux, les laborations

des inventaires généraux et des guides, et des publications, le travail de la bibliothèque, et les services aux lecteurs).

d) le rapport vers le fondateur des Archives et quelques questions organisatrices et générales.

Après une analyse sommaire, l'auteur accentue aussi les problèmes principaux qu'il faut résoudre dans l'étape suivante du travail des Archives de la Croatie.

L'auteur conclut avec le désir et la conviction que le système d'auto-gestion prévu par la nouvelle constitution et les nouveaux règlements rendra possible un développement encore plus favorable des Archives de la Croatie à Zagreb.